

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ**

**UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY**

**PRAKTYKA
CZYNI
MISTRZA**

W ŚWIECIE KULTURY JĘZYKA

Z CYKLU: PORADY DYDAKTYKA

LIDER PROJEKTU
**Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Jerzego Ziętka
w Katowicach**

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

Projekt „PRAKTYKA CZYNI MISTRZA!” jest realizowany od 1.04.2011 do 30.12.2014 roku i współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Konkursu Ministerstwa Edukacji Narodowej nr 6/3.3.2/POKL/2009.

KULTURA JĘZYKA TO:

- umiejętność mówienia i pisania poprawnego i sprawnego, czyli zgodnego z przyjętymi w danej społeczności regułami (normami) językowymi i wzorcami stylistycznymi;
- Kulturalno językowa działalność normatywistów - prawidłowy opis norm językowych, upowszechnianie wiedzy o języku i udzielanie porad językowych;
- pozytywna postawa wobec języka osób, które się tym językiem posługują (stosunkowo rzadkie rozumienie);
- nazwa dyscypliny naukowej albo typu myślenia humanistycznego, które wykształciły się jako rezultat zainteresowania językoznawców kwestiami normatywnymi w języku.

LIDER PROJEKTU
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Jerzego Ziętki
w Katowicach

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

SKŁADNIKI KULTURY JĘZYKA:

- *Poprawność językowa* to, najogólniej biorąc, umiejętność polegająca na używaniu każdego elementu języka zgodnie z przyjętymi normami językowymi. Jeżeli użytkownik języka taką umiejętność posiada, to konstruuje mówiony albo pisany tekst językowy nie naruszający normy. Poprawność językowa jest więc jednym z podstawowych warunków właściwego używania języka.
- *Sprawność językowa* polega na umiejętności przekazania przez osobę mówiącą albo piszącą w swoich tekstach tego, co się chce przekazać (informacje, przeżycia, emocje itp.) w sposób najodpowiedniejszy w danej sytuacji komunikatywnej. Sprawnie znaczy tu tyle, co najlepiej w danych warunkach, w danej sytuacji. Warunek sprawności językowej tekstu wymaga od użytkownika języka nie tylko bardzo dobrej znajomości języka, lecz również znajomości jego odmian i stylów.

LIDER PROJEKTU
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Jerzego Ziętka
w Katowicach

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

- **Etyka słowa**, ściślej mówiąc, etyka językowego porozumiewania się. Jest to cecha kontaktu językowego w każdym konkretnym akcie mowy. Zakłada ona określoną postawę nadawcy tekstu wobec jego odbiorcy, a także właściwy stosunek odbiorcy tekstu do jego nadawcy. Etyka słowa liczy na przekazywanie komunikatu prawdziwego, w sposób uczciwy, rzetelny i przyjazny dla odbiorcy.
- Jako ostatni pozostał nam do omówienia termin **estetyka słowa**. Każdy tekst językowy możemy jako jego odbiorcy ocenić pod względem wrażeń estetycznych, które w nas wzbudził. Mogą to być negatywne odczucia, kiedy chodzi o „brzydki” tekst, pozytywne odczucia, jeżeli tekst wydaje nam się „harmonijny, ładny”, czy też możemy zająć zupełnie neutralne stanowisko pod tym względem, ponieważ tekst nie pozostawił w nas żadnego śladu, jest po prostu „nijaki”.

NORMA JĘZYKOWA:

- Pojęcie normy językowej ma znaczenie nie tylko teoretyczne, ale przede wszystkim praktyczne, mogą się przekonać wszyscy użytkownicy języka, kiedy w celach tworzenia własnych wypowiedzi zastanawiają się, czy wybierają odpowiednie środki wyrażania, a więc te, które są zgodne z aktualnie obowiązującą normą językową.
- Pojęcie normy możemy ująć z trzech poglądów:
 - *Socjologicznego* - pełni rolę reguły i staje się zjawiskiem z dziedziny przekonań i ocen społecznych, a więc faktem historyczno-socjologicznym, subiektywnym, a nie wewnątrzjęzykowym, obiektywnym. Do tego rozumienia pojęcia normy mogło się przyczynić także to, że wyraz norma jest w języku ogólnym synonimem takich rzeczowników, jak zasada, reguła, wzór, kanon, prawidło, przepis, nakaz, a w jego definicji słownikowej mówi się o normie jako o ustalonej, ogólnie przyjętej zasadzie

- Funkcjonalnego - Normę tworzą jednostki językowe i reguły ich użycia funkcjonujące w danym okresie i w danej językowej społeczności, przy czym obowiązujące jednostki są bądź formami jedynie możliwymi, bądź przyjmują postać współwystępujących równorzędnych wariantów.
- Wewnątrzjęzykowego - . Pod pojęciem normy językowej rozumiemy „zbiór tych elementów językowych, które są w pewnym okresie uznane przez jakąś społeczność za wzorcowe, poprawne albo co najmniej dopuszczalne.

NORMA A SYSTEM.

- Ogólnie mówimy o trzech poziomach języka: mówieniu (tekstach), normie i systemie, które różnią się stopniem abstrakcyjności. W stosunku do normy językowej system języka jest abstrakcją, mówienie (teksty) zaś konkretyzacją.

LIDER PROJEKTU
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Józefa Kosińskiego
w Katowicach

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

WYRÓŻNIAMY TRZY FUNKCJE, KTÓRE PEŁNI NORMA:

- *funkcja realizacyjna – polega na tym, że w normie decyduje się o tym, które modele systemu zostaną wypełnione materiałem słownym, a które nie będą wyzyskiwane w praktyce językowej.*
- *funkcja selekcyjna – polega na tym, że struktury danego języka, utworzone według jego systemowych wzorów przechodzą jak gdyby przez „filtr” normy, która część spośród nich eliminuje, inne zaś dopuszcza do obiegu. Poza obręb normy bywają usuwane elementy zbędne, funkcjonalnie mniej sprawne lub po prostu przestarzałe.*
- *funkcja rozdzielcza (dystrybucyjna) – różni się od poprzednich tym, że elementy językowe występujące jako realizacja alternatywnych wzorów systemu, uzyskują na poziomie normy zróżnicowanie znaczeniowe lub stylistyczne.*

LIDER PROJEKTU
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Jerzego Ziętki
w Katowicach

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

KODYFIKACJA NORMY JĘZYKOWEJ

- Przez kodyfikację normy należy rozumieć: „wszelkie te działania, których celem jest podtrzymywanie swoistości i integralności języka ogólnego, w tym usuwanie elementów naruszających jego wewnętrzną harmonię i równowagę oraz popieranie środków szczególnie sprawnych z określonego punktu widzenia, odpowiadających jakimś istotnym potrzebom społecznym
- Pod pojęciem kodyfikacji możemy też rozumieć rezultat wyżej podanych dążeń, a więc odbicie normy językowej w konkretnych gramatykach czy słownikach

LIDER PROJEKTU
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Jerzego Ziętki
w Katowicach

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

MOŻEMY WYRÓŻNIĆ TRZY FUNKCJE KODYFIKACJI WOBEC NORMY JĘZYKOWEJ, A MIANOWICIE:

- funkcję sankcjonującą (stabilizującą) – zapisy kodyfikacyjne potwierdzają rozstrzygnięcia zawarte w normie językowej, a tym samym stabilizują normę, utrwalają ją na pewien czas.
- funkcję promocyjną – kodyfikacja preferuje jeden z wariantów alternatywnych, aprobowanych w normie. Np. forma C. lp rzeczownika orzeł może mieć dwa warianty: orłowi albo orłu. W kodyfikacji preferuje się formę orłowi jako regularniejszą.
- funkcję normotwórczą – tylko przy kodyfikacji terminologii, dopiero tworzonej na użytek nowej dziedziny wiedzy lub techniki, a jeszcze nieupowszechnionej, albo gdy wprowadza się nowe nazwy obiektów geograficznych lub np. astronomicznych. Należy jednak podkreślić, że takiej funkcji kodyfikacja nie może pełnić wobec języka ogólnego, któremu nie można narzucać żadnych form gramatycznych czy znaczeń, niewystępujących w uzusie i normie.

LIDER PROJEKTU
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Jerzego Ziętki
w Katowicach

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

W PEŁNYM OPISIE WSPÓŁCZESNEJ POLSZCZYZNY KULTURALNEJ WYRÓŻNIAMY WIĘC DWA POZIOMY NORMY: NORMĘ WZORCOWĄ I NORMĘ UŻYTKOWĄ.

- Norma wzorcowa właściwa jest kontaktom publicznym, oficjalnym. W dużej mierze odpowiada dawnemu stylowi wyższemu, obejmuje też style naukowy i urzędowy. Na użytkowników języka stawia wysokie wymagania, liczy się bardziej z tradycją, estetyką, precyzją form językowych. Norma wzorcowa jest względnie jednolita, ponadśrodowiskowa, ale nieco zróżnicowana regionalnie.
- Z normą użytkową spotykamy się w kontaktach swobodnych, nieoficjalnych, o różnorodnej tematyce. Jest ona typowa dla takich środowisk, w których używa się języka zwłaszcza jako narzędzia dla przekazu informacji.

LIDER PROJEKTU
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Jerzego Ziętki
w Katowicach

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

Norma użytkowa zawiera wiele elementów współfunkcyjnych, o różnych typach wariantywności. Jest zróżnicowana zarówno ze względu na zasięg, jak i na jakość używanych środków językowych. Na podstawie tego można w niej wyróżniać kolejne warianty: normę profesjonalną, normę potoczną regionalną i normę potoczną ogólną:

- *Norma profesjonalna* obejmuje te elementy **języka** prymarnie pisanego, używane w kontaktach sformalizowanych (w tekstach piśmiennictwa naukowego, technicznego i kancelaryjnego), które są aprobowane w danym środowisku, ale które pozostają poniżej normy wzorcowej, np. składnia *w odpowiedzi na...*, *w nawiązaniu do...*, *w oparciu o...*

- Norma potoczna regionalna obejmuje te regionalizmy, które są traktowane jako pozostające poniżej normy wzorcowej, pewna część regionalizmów (jako formy wariantywne) jeszcze się w niej bowiem mieszczą. Są to np. krakowskie regionalizmy słownikowe borówka = czarna jagoda, drzewko = choinka.
- Norma potoczna ogólna stanowi trzon normy użytkowej. Odpowiada dawnym stylom średniemu i po części niskiemu. Dopuszcza formy językowe upowszechniające się (lub już upowszechnione), ale jeszcze rażące, jak np. zwrot w oparciu o coś (w znaczeniu przenośnym: w oparciu o dane statystyczne). Dla normy użytkowej typowa jest też akceptacja licznych neosemantyzmów, dopuszczalność nowych postaci frazeologizmów.

INNOWACJA JĘZYKOWA

- Innowacja to każdy nowy element językowy pojawiający się w tekście, uzusie, normie (częściej) lub w systemie (rzadziej). Innowacją jest więc zarówno nowy sposób wymawiania określonej głoski lub połączenia głosek, nowy sposób akcentowania wyrazu, nowa forma fleksyjna bądź wprowadzenie zasady nieodmienności jakiegoś wyrazu, nowy model słowotwórczy, nowy typ połączenia składniowego, jak i nowy wyraz, znaczenie wyrazu czy też nowy frazeologizm.

PODZIAŁ INNOWACJI ZE WZGLĘDU NA FUNKCJE, KTÓRĄ PEŁNIĄ W NORMIE LUB SYSTEMIE.

- Innowacje uzupełniające – elementy językowe, które „wypełniają” lukę w systemie nazewniczym. Dlatego mają one charakter leksykalny, są nimi neologizmy słowotwórcze, neosemantyzmy, zapożyczenia zewnętrzne i wewnętrzne oraz neologizmy frazeologiczne. Rozróżniamy dwa ich podstawowe podtypy:
 - innowacje, które nazywają nowo powstałe lub nowo wyodrębnione desygnaty, np. telefon komórkowy, szara strefa, walentynki;
 - innowacje, które zaspokajają potrzebę wyrażenia stosunku emocjonalnego mówiących (piszących) do tego, o czym mówią (piszą), np. superatrakcyjny, zajebisty.

LIDER PROJEKTU
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Jerzego Ziętki
w Katowicach

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

KRYTERIA POPRAWNOŚCI JĘZYKOWEJ

- Kryterium wystarczalności języka stosuje się przede wszystkim przy ocenie innowacji językowych. Można je streścić następująco: poprawne są takie nowe wyrazy, które uzupełniają zasób środków językowych przez wprowadzenie elementów nazywających (nominatywnych) lub ekspresywnych. Np. neosemantyzmpromocja, tzn. lansowanie i reklama nowego towaru, często połączone z obniżką jego ceny. Aprobaty natomiast nie uzyskały wyrazy jak *shop, *tabloid, *akcesja, które dublują nazwy już funkcjonujące w polszczyźnie: sklep, gazeta brukowa, przystąpienie.

LIDER PROJEKTU
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Jerzego Ziętka
w Katowicach

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

- Kryterium ekonomiczności środków językowych pozwala oceniać zarówno elementy tekstu i elementy już istniejące w systemie, jak i innowacje językowe. Można je sformułować następująco: dobre, właściwe są te środki językowe, które pozwalają na spełnienie założonej funkcji w sposób wymagający jak najmniejszego wysiłku od nadawcy lub odbiorcy tekstu. Dla autora tekstu ekonomiczne będzie przede wszystkim mówienie i pisanie krótsze, dlatego kryterium to spełnia powszechną w języku tendencję do skrótu, zarówno w tekstach (np. używanie skrótów i skrótowców), jak i w systemie językowym (np. formacje uniwerbalizowane). Dla odbiorcy tekstu ekonomiczne będą teksty precyzyjne, dlatego kryterium ekonomiczności spełniają też te środki, w których przejawia się tendencja do precyzji semantycznej (np. zróżnicowanie semantyczne konstrukcji składniowych cieszyć się na coś, cieszyć się z czegoś i cieszyć się czymś).

- Kryterium funkcjonalności (użycia) środków językowych (kryterium funkcjonalne) odnosi się przede wszystkim do tekstów językowych, pośrednio zaś tylko do elementów systemu i do innowacji. Kryterium to można sformułować następująco: dobre są te środki językowe, które są zgodne z funkcją pełnioną przez określoną wypowiedź, niepożądane zaś są te, które utrudniają bądź uniemożliwiają pełnienie tej funkcji. Jako przykład możemy podać np. określenie studio kosmetyczne, które jest funkcjonalne, umożliwia bowiem nazwanie w miarę luksusowego gabinetu kosmetycznego tak, by miało to walor reklamowy, jednak bardzo podobna nazwa *studio mebli kuchennych jest niefunkcjonalna, gdyż nie wywołuje jednoznacznych skojarzeń, czy chodzi o biuro projektowe, salon sprzedaży, czy salon wystawowy takich mebli).

- Kryterium uzualne (rozpowszechnienia) jest jednym z częściej stosowanych kryteriów oceny innowacji językowych. Można je zdefiniować następująco: poprawne jest to, co powszechnie używane – w rozmaitych typach tekstów, rozmaitych sytuacjach komunikatywnych i w różnych środowiskach (czyli ma dużą ekstensję tekstową i społeczną). Jako przykład wg kryterium uzualnego niepoprawnego wyrazu podajmy w poł. lat 90. XX w. używane słowo komórkowiec, które powstało przez uniwerbizację wyrażenia telefon komórkowy. Jednocześnie jednak wytworzono nazwę komórka, która przyjęła się powszechnie i wyparła z żywej mowy słowo komórkowiec.

PRAKTYKA CZYNI MISTRZA

- Kryterium autorytetu kulturalnego pozwala ocenić jako poprawne te elementy systemu językowego i takie sposoby formułowania tekstu, które mają oparcie w powszechnym uzusie grupy społecznej albo określonych osób, które cieszą się autorytetem kulturalnym, w tym językowym, to znaczy są uznawane przez środowiska lub osoby posługujące się polszczyzną poprawną a nawet wzorcową. Dawniej takim autorytetem byli przede wszystkim wybitni pisarze, jak np. Henryk Sienkiewicz, Bolesław Prus czy Stefan Żeromski. Sytuacja od tych czasów jednak bardzo się zmieniła, gdyż zmienił się przede wszystkim język pisarzy, współczesne utwory literackie pisane są z zasady językiem stylizowanym, zwłaszcza na polszczyznę codzienną, potoczną, a nawet wulgarną. Z tego więc wynika, iż język pisarzy nie sprostą już wymaganiom gwarancji normatywnej odmiany polszczyzny.

LIDER PROJEKTU
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Jerzego Ziętki
w Katowicach

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

TYPY BŁĘDÓW JĘZYKOWYCH

- Błędem językowym mogą być nieświadome odstępstwa od obowiązującej w danym momencie normy językowej, czyli takie innowacje, które nie znajdują uzasadnienia funkcjonalnego, gdyż nie usprawniają porozumiewania się, nie wyrażają nowych treści, nie przekazują na nowo, w inny sposób emocji nadawcy itd.
- Błędem językowym jest również takie użycie jakiegoś elementu języka, które razi jego świadomych użytkowników, gdyż pozostaje w sprzeczności z ich dotychczasowymi przyzwyczajeniami, a nie tłumaczy się funkcjonalnie.

NAJOGÓLNIJSZY PODZIAŁ POLEGA NA ROZRÓŻNIENIU WSZYSTKICH BŁĘDÓW NA *BŁĘDY ZEWNĘTRZNOJĘZYKOWE* *I BŁĘDY WEWNĘTRZNOJĘZYKOWE.*

- Błędy zewnętrnojęzykowe to błędy zapisu – ortograficzne i interpunkcyjne. Choć są one związane z językiem (np. stawianie znaków interpunkcyjnych ma oparcie w składni), nie naruszają reguł wewnętrnojęzykowych.
- Błędy wewnętrnojęzykowe można dalej podzielić na błędy systemowe (językowe) i błędy użycia, czyli stylistyczne. W obrębie błędów językowych mieszczą się błędy gramatyczne, leksykalne i fonetyczne.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

**PRAKTYKA
CZYNI
MISTRZA**

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

LIDER PROJEKTU
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania
im. gen. Jerzego Ziętki
w Katowicach

PARTNER PROJEKTU

GMINA ŻARKI

Projekt „PRAKTYKA CZYNI MISTRZA!” jest realizowany od 1.04.2011 do 30.12.2014 roku i współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Konkursu Ministerstwa Edukacji Narodowej nr 6/3.3.2/POKL/2009.